

Anna Tutaj (ORCID 0000-0002-6170-24580)
Akademia Nauk Stosowanych im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu
Wałbrzych, Polska, e-mail: tutaj@wb.home.pl

Problemy, wyzwania i kierunki rozwoju oświaty w gminie Bielawa

Problems, Challenges and Directions of Education Development in Bielawa commune

STRESZCZENIE

Celem artykułu opartego na opracowanej przez Instytut Maxa Webera Strategii rozwoju oświaty gminy Bielawa było scharakteryzowanie stanu, problemów i wyzwań oraz wskazanie kierunków rozwoju oświaty w tej gminie. W artykule określono, na podstawie badań i warsztatów strategicznych oraz konsultacji społecznych, główne cele strategiczne i operacyjne niezbędne dla rozwoju oświaty w gminie Bielawa przyjęte do roku 2030.

Słowa kluczowe: system oświaty, strategia rozwoju oświaty, lokalne strategie rozwoju, polityka oświatowa, gmina Bielawa.

ABSTRACT

The aim of the article, based on the Education Development Strategy of the Bielawa commune, developed by the Max Weber Institute, is a description of the state, problems, challenges and directions for the development of education in this commune. The article defines, on the basis of research and social consultations, the main strategic and operational goals, necessary for the development of education in the Bielawa commune, adopted until 2030.

Keywords: education system, education development strategy, local development strategies, educational policy, Bielawa commune.

WPROWADZENIE

Polityka oświatowa oparta na racjonalnych zasadach finansowania powinna być prowadzona przede wszystkim z troską o ciągłą poprawę jakości i dostępności usług edukacyjnych. Stąd też priorytetem działań strategicznych – oprócz tych w zakresie modernizacji funkcjonowania sieci szkół i placówek oświatowych – powinno być dostarczenie oferty edukacyjnej dobrej jakości. Konieczne jest wsparcie młodych pokoleń w prawidłowym i refleksyjnym rozumieniu zachodzących zjawisk, przede wszystkim zmian dokonujących się w otoczeniu i konieczności kształtowania umiejętności dostosowywania się do nich. Nowoczesny system oświaty powinien umieć wykorzystywać zróżnicowane źródła informacji oraz zróżnicowane metody kształcenia dla osiągnięcia celów wychowawczych i edukacyjnych. Wskazane jest zrozumienie, że system oświaty jest jednym z wielu

systemów społecznych, kulturowych, gospodarczych i politycznych, a jego wpływ na inne systemy ma trudne do przecenienia znaczenie. Oświata to nie tylko uczenie i wychowywanie, ale także kreowanie i wzmacnianie konkretnych umiejętności oraz wyposażanie uczniów w zdolności identyfikowania i rozwoju nowych umiejętności w zależności od sytuacji, w której znajduje się człowiek. Konieczne jest stałe inwestowanie w oświatę, ale z zapewnieniem jej bardzo wysokiej jakości, osadzonej w elitaryzacji dostępu do zawodu oraz wprowadzanie systemu wartościowania i efektywności pracy placówek tworzących strukturę systemu. Współczesny system oświaty musi być demokratyczny, co oznacza równość praw w wypracowywaniu decyzji o placówce oświatowej wszystkich interesariuszy, a szczególnie nauczycieli, dzieci/młodzieży i rodziców.

Strategia rozwoju oświaty powinna prezentować kompleksowe, interdyscyplinarne podejście do procesów zachodzących w szkołach i placówkach oraz wyznaczać kierunki optymalnego rozwoju edukacji. Powinna być zorientowana na doskonalenie organizacji i efektywności pracy przedszkoli, szkół oraz placówek przygotowujących dzieci, młodzież i dorosłych do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społecznej, gospodarczej i kulturowej.

Podstawowym dokumentem europejskim wyznaczającym kierunki rozwoju edukacji w państwach członkowskich UE jest „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” (Komisja Europejska, 2010). Jednym z nadrzędnych, wymiernych celów wymienianych w dokumencie jest ograniczenie liczby osób przedwcześnie kończących naukę szkolną do 10% i doprowadzenie edukacji do poziomu, na którym co najmniej 40% osób młodego pokolenia zdobędzie wyższe wykształcenie. Inne priorytety uwzględniono w krajowym raporcie „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” (Bochniarz i in., 2009). Zdaniem autorów opracowania, jednym z podstawowych czynników gwarantujących wzrost kapitału intelektualnego i innowacyjnego jest wzrost efektywności edukacji podstawowej. Kluczowe będzie również podniesienie kwalifikacji absolwentów szkół ponadgimnazjalnych oraz ich przygotowanie na zmianę polegającą na konieczności ciągłego uczenia się – także tu podstawą powinna być dobrze przygotowana i odpowiednio prowadzona edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Dlatego autorzy raportu „Polska 2030” rekomendują:

- bardziej odważne wprowadzanie mechanizmów konkurencji do systemu oświaty; rywalizacja prowadzona z poszanowaniem zasad etycznych i przy zapewnieniu równego dostępu do informacji jest najlepszą zachętą do rozwoju;
- mocniejsze powiązanie instytucji sektora edukacji na wszystkich poziomach z sektorem gospodarki;
- zmianę roli nauczyciela w procesie edukacji; nauczyciel wobec uczniów powinien być autorytetem, coachem i mentorem, w stosunku do rodziców partnerem w procesie wychowania i kształcenia ich dziecka, a w stosunku do innych nauczycieli współpracownikiem; zmienić się będą musiały: system kształcenia, formy rozwoju kompetencji w miejscu pracy, a także narzędzia systemu motywacyjnego jako premii za konkretne efekty;
- podjęcie działań w zakresie profilaktyki wykluczenia społecznego, rozwoju edukacji kreatywnej, poprawy komunikacji i usług (cyfryzacja) oraz wzrostu i wzmocnienia kapitału społecznego.

1. METODYKA BADAŃ

Przygotowywanie nowej strategii oświatowej miasta Bielawa rozpoczęło zdiagnozowanie oczekiwań w zakresie kierunków rozwoju bielańskiej oświaty w kilku kolejnych latach z punktu widzenia nauczycieli, uczniów oraz rodziców,

a więc wszystkich uczestników procesów edukacyjnych. W tym celu przeprowadzono badania ankietowe. Wyniki tych badań, jak również dotychczasowe doświadczenia i wiedza organu prowadzącego oraz ekspertów, pozwoliły wyznaczyć obszary, w obrębie których przeprowadzono analizę SWOT. Dokonano oceny silnych i słabych stron, wskazano również szanse i zagrożenia płynące z otoczenia zewnętrznego. Wnioski z badania ankietowego, warsztatów strategicznych oraz analizy SWOT stały się podstawą do określenia wizji i misji bielańskiej oświaty do roku 2030. Na tej podstawie w toku dalszych prac sprecyzowano główne cele strategiczne i podporządkowane im cele operacyjne oraz wskazano działania (Instytut Maxa Webera, 2002, s. 6).

2. STAN, PROBLEMY I WYZWANIA BIELAWSKIEJ OŚWIATY

W 2021 roku w gminie Bielawa mieszkało ponad 29,8 tys. osób, czyli 29,6% ludności Aglomeracji Dzierżoniowskiej. Struktura ludności gminy ze względu na wiek wskazuje, że udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie jest podobny do przeciętnego udziału w innych gminach w regionie i w kraju. Widoczny jest tu jednak znacznie niższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (14,8% wobec 15,5% w powiecie dzierżoniowskim, 17,1% w województwie dolnośląskim i 18,1% w kraju) i wyższy niż przeciętnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym (odpowiednio 26,5% wobec 25,3, 23,1 i 21,9%). W gminie Bielawa poziom współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi (33,2) jest bardzo wysoki na tle powiatu (31,4), województwa (28,7) i kraju (27,2). Na terenie gminy utrzymuje się nieznacznie ujemne saldo migracji zarówno wewnętrznych, jak i zagranicznych oraz nieujemny przyrost naturalny. W 2021 roku odnotowano najniższy przyrost naturalny w historii – wyniósł on 6,21 na 1000 mieszkańców. W gminie Bielawa działalność opiekuńczą nad dziećmi do lat trzech prowadzą dwa żłobki publiczne i jeden prywatny. W 2020 roku 13,1% dzieci w wieku żłobkowym zamieszkujących powiat dzierżoniowski było objętych tego typu opieką, co było udziałem wyższym niż przeciętnie w kraju (12,4%), jednak poniżej średniego udziału w województwie dolnośląskim (19,2%) i w powiecie (14,3%). W roku szkolnym 2021/2022 na terenie gminy Bielawa do żłobków uczęszczało łącznie 126 dzieci, co stanowi 57% ogółu dostępnych miejsc. Wychowaniem przedszkolnym objętych było 955 dzieci, w tym w przedszkolach publicznych 338 (35%). Naukę w szkole podstawowej pobierało 2003 uczniów – najwięcej (739 os. – 37%) w Szkole Podstawowej nr 10 z oddziałami sportowymi. Należy podkreślić, że 5548 mieszkańców Bielawy jest w wieku potencjalnej nauki (3–24 lat) (z tego 2770 kobiet oraz 2778 mężczyzn). Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2020 roku 12,2% ludności ma wykształcenie wyższe, 3,2% wykształcenie policealne, 11,3% średnie ogólnokształcące, a 18,9% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymuje się 24,6% mieszkańców Bielawy, gimnazjalnym 4,6%, na-

tomiast 23,0% podstawowym ukończonym; 2,1% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. W porównaniu z całym województwem dolnośląskim mieszkańcy Bielawy mają niższy poziom wykształcenia. Wśród kobiet mieszkających w Bielawie największy odsetek ma wykształcenie podstawowe ukończone (24,9%) oraz zasadnicze zawodowe (19,2%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie zasadnicze zawodowe (30,8%) oraz podstawowe ukończone (20,9%).

W roku 2018 w Bielawie mieściło się 8 przedszkoli, w których do 39 oddziałów uczęszczało 860 dzieci (421 dziewczynek oraz 439 chłopców). Dostępne były 953 miejsca. Dla porównania w 2008 roku w Bielawie mieściło się 6 przedszkoli, w których do 28 oddziałów uczęszczało 706 dzieci (364 dziewczynki oraz 342 chłopców). Dostępnych było 711 miejsc. Wśród mieszkańców Bielawy 17,5% osób w wieku potencjalnej nauki (3–24 lat) zalicza się do przedziału 3–6 lat – wychowanie przedszkolne (16,6% dziewczynek i 18,4% chłopców). Na tysiąc dzieci w wieku przedszkolnym 869 uczęszcza do placówek wychowania przedszkolnego. Na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego przypada 0,72 dziecka w wieku przedszkolnym. W grupie wiekowej 3–24 lat na poziomie podstawowym (7–12 lat) kształcą się 28,1% ludności (27,5% dziewczynek i 28,7% chłopców). Na jeden oddział w szkołach podstawowych przypada 19,6 ucznia. Współczynnik skolaryzacji brutto (stosunek wszystkich osób uczących się w szkołach podstawowych do osób w wieku 7–12 lat) wynosi 94,25.

W Bielawie znajdują się licea ogólnokształcące, w których w 2021 roku 10 oddziałach uczyło się 185 uczniów (128 kobiet oraz 57 mężczyzn). W 2018 zarejestrowano 64 absolwentów. Dla porównania w 2008 roku w Bielawie placówkę miały dwa licea ogólnokształcące, w których w 11 oddziałach uczyło się 299 uczniów (164 kobiety oraz 135 mężczyzn). Zarejestrowano wówczas 97 absolwentów. W Bielawie znajduje się też technikum, w którym w 11 oddziałach uczyło się w 2021 roku 286 uczniów (95 kobiet oraz 191 mężczyzn). W 2018 zarejestrowano 51 absolwentów. Dla porównania w 2008 roku w Bielawie w technikum w siedmiu oddziałach uczyło się 184 uczniów (14 kobiet oraz 170 mężczyzn). Zarejestrowano wówczas dziewięciu absolwentów. Oprócz wymienionych szkół w Bielawie znajdują się dwie branżowe szkoły I stopnia, w których w 14 oddziałach uczyło się 89 uczniów (32 kobiety oraz 57 mężczyzn). W grupie wiekowej 3–24 lat na poziomie ponadgimnazjalnym (16–18 lat) kształcą się 17,0% mieszkańców (17,5% dziewczynek i 16,5% chłopców). Na oddział w szkołach ogólnokształcących przypada 18,5 ucznia; 6,4 ucznia przypada na oddział w branżowych szkołach I stopnia; 26,0 uczniów przypada na oddział w technikach dla młodzieży. W przedziale wiekowym odpowiadającym edukacji w szkołach wyższych (19–24 lat) znajduje się 23,9% mieszkańców Bielawy w wieku potencjalnej nauki (24,6% kobiet i 23,1% mężczyzn) (Instytut Maxa Webera, 2022, s. 11–12).

3. WNIOSKI I REKOMENDACJE Z BADAŃ NAD STANEM OŚWIATY W GMINIE BIELAWA

Po przeprowadzeniu badań ankietowych i opracowaniu diagnozy zorganizowano warsztaty strategiczne, podczas których wskazywano na konieczność następujących działań w obszarach bielańskiej oświaty:

- działań na rzecz motywowania uczniów do osiągania wysokich wyników edukacyjnych,
- działań sprzyjających kształtowaniu przez dzieci swojego przyszłego statusu zawodowego i konkurencyjności na rynku pracy,
- utworzenia lokalnego banku nauczycieli, którzy zgłaszają chęć pracy w kilku placówkach, i przydzielanie im godzin w ramach bielańskiego systemu wynagradzania,
- zwiększenia motywacji nauczycieli do proponowania uczniom innowacyjnych metod zdobywania i wykorzystywania wiedzy i umiejętności,
- dostrzeżenia, że przestrzeń edukacyjna nie ogranicza się do klasy w szkole, przeformułowania sposobów nauczania w szkole na bardziej interdyscyplinarne i holistyczne.
- postawienia na nauczanie kompetencji, które pomogą dzieciom żyć we współczesnym świecie, takich jak: inteligencja finansowa, przedsiębiorczość, dbanie o ciało, zarządzanie czasem itp., i w związku z tym zwiększania świadomości nauczycieli i rodziców znaczenia i wpływu wszystkich kompetencji kluczowych na dobre życie i konkurencyjność na rynku pracy (Instytut Maxa Webera, 2022, s. 52).

Ostatecznie w wyniku przeprowadzonych badań, konsultacji oraz analizy dokumentów opracowano cele strategiczne dla rozwoju oświaty w gminie Bielawa na okres do roku 2030. W zakresie celów strategicznych wyznaczono cztery następujące:

- stałe podnoszenie poziomu oraz poszerzanie oferty bielańskiej oświaty;
- systematyczne podnoszenie etosu nauczyciela oraz jego kwalifikacji i umiejętności zarządzania placówkami oświatowymi;
- bielańska oświata stanie się centrum kształtowania postaw przedsiębiorczości, cyfrowych, ekologicznych i innowacyjnych we współpracy z otoczeniem;
- poprawa infrastruktury i bazy w placówkach oświatowych w miarę potrzeb.

W obszarze pierwszego celu strategicznego wskazano następujące cele operacyjne: stały wzrost jakości i pojemności oferty edukacyjnej, uzupełnienie jej o elementy racjonalnego korzystania z mediów elektronicznych poprzez indywidualizację kształcenia, tutoring jako formę edukacji, nowe metody kształcenia w zakresie informatyki i języka obcego; praca z uczniem zdolnym; wsparcie uczniów słabszych; podnoszenie kwalifikacji w zakresie samokształcenia; zwiększenie dostępności do opieki pielęgniarskiej w placówkach oświatowych; przeprowadzanie systematycznych ba-

dań poziomu satysfakcji uczniów, nauczycieli oraz wprowadzanie wniosków z tych badań w życie.

W zakresie drugiego celu strategicznego przyjęto następujące cele operacyjne: poprawa bytu materialnego pracowników oświaty, nagrody dla pracowników oświaty, upowszechnienie najlepszych z nich wśród mieszkańców gminy; podnoszenie kwalifikacji pracowników oświaty, w tym doskonalenie pedagogiczne dot. skutecznego nauczania; podnoszenie kompetencji w zakresie wykorzystywania IT, w tym w zakresie cyberbezpieczeństwa; nabycie przez uczniów kompetencji w procesach odpowiedzialnych relacji z obszarem IT; organizacja prowadzenia szkoleń w zakresie komunikacji społecznej oraz zwiększenia humanizacji relacji międzyludzkich.

W ramach trzeciego celu strategicznego przyjęto następujące działania operacyjne: wdrażanie programów w zakresie ekologii, szkolenia dla nauczycieli w zakresie szerzenia postaw ekologicznych, prowadzenie zajęć, projektów z zakresu ekologii przez praktyków/przedsiębiorców; organizowanie i propagowanie konkursów na najlepszy plan biznesowy, przekazywanie wiedzy na temat przedsiębiorczości oraz innowacji podczas zajęć z młodzieżą, propagowanie i organizowanie wolontariatu wśród seniorów, dzieci i młodzieży, wzmocnienie roli samorządu i rady rodziców w placówkach oświatowych.

Ostatni, czwarty cel strategiczny przewiduje w ramach działań operacyjnych tworzenie zespołów integracyjnych, przystosowanie szkół do zespołów przedszkolnych, systematyczne działania modernizacyjne w placówkach oświa-

towych, zakup/doposażenie pracowni multimedialnych dla placówek oświatowych, zakupy w zakresie bazy sportowej dla placówek oświatowych, powszechne wykorzystanie narzędzi teleinformatycznych do zajęć edukacyjnych.

Wyzwania współczesnego świata w obszarze polityki oświatowej to przede wszystkim edukacja klimatyczna, równość w edukacji, edukacja bliższa potrzeb rynku pracy, edukacja zapewniająca bezpieczeństwo uczniom, podwyższenie kompetencji nauczycieli i dyrektorów szkół, wsparcie instytucjonalne dla innowacji, działania na rzecz intensyfikacji współpracy pomiędzy różnymi interesariuszami. Przyjęte w dokumentach strategicznych gminy Bielawa cele odpowiadają wyzwaniom przyszłości i dają możliwość rozwoju nie tylko edukacji, ale też dobrostanu całej społeczności lokalnej.

LITERATURA

- Bochniarz, P., Boni, M., Bukowski, M., Durka, E., Duszczyk, M., Grabowski, M., Herbst, M., Kaczmarczyk, P., Kołucka-Żuk, L., Michałowski, J., Milczarek-Andrzejewska, D., Poznańska, D., Rymaszewski, P., Tarkowski, A., Walewski, M. i Wojnarowski, J. (2009). *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/001_PL_2030_wyzwania_rozwojowe.pdf
- Instytut Maxa Webera. (2022). *Projekt strategii oświaty w gminie Bielawa do roku 2030*.
- Komisja Europejska. (2010). Komunikat Komisji. Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Bruksela. https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf